

İKİ ŞAİR, BİR ŞEHİR: REMZÎ VE RİFKÎ'NİN KAHİRE ŞİİRLERİ

Two Poets, One City: Cairo Poems by Remzî and Rifkî

Halil BATUR

Dr. Öğr. Üyesi, Batman Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi, halilbaturr@gmail.com, orcid.org/0000-0002-7742-6339

Araştırma Makalesi/Research Article

Makale Bilgisi

Geliş/Received: 12.06.2022

Kabul/Accepted: 24.07.2022

DOI: 10.51592/kulliyat.1129671

Anahtar Kelimeler

Şehir şiirleri, Kahire, Kayserili Remzî, Kilisli Rifkî.

Keywords

City poems, Cairo, Remzî from Kayseri and Rifkî from Kilis.

ÖZ

Klasik Türk edebiyatı temsilcileri doğdukları, bir vesile ile ziyaret ettikleri ya da bir süre yaşadıkları mekânlar, şehirler, kasabalar ile ilgili şiirler yazmışlardır. Şehirlere dair yazılan şiirlerde o şehrin tarihî ve doğal güzellikleri, iklimi, coğrafyası, şehrin kültürel mekânları, eğitim durumu ve müesseseleri, meşhur şahsiyetleri, mimari yapıları, dergâhları, zirai mahsulleri, şehrin olumsuz yönleri ve sosyal hayatı hakkında bilgiler bulmak mümkündür. Osmanlı şehirleri arasında hakkında en çok şiir kaleme alınan şehirler genellikle Osmanlı devletine başkentlik yapmış veya şehzadelerin yetiştirilmek üzere gönderildikleri şehirlerdir. Günümüzde farklı siyasi idareler altında yönetilen ancak vaktiyle Osmanlı toprakları içerisinde bulunan birçok şehir, kasaba veya bölge hakkında da şairlerin divanlarında şiirler bulunmaktadır. Divan ya da mesnevilerde muhtelif nazım şekilleri ve başlıklar altında yer verilen şehir şiirleri, çoğu zaman şehir methiyesi tarzında yazılmakla beraber şehir hicviyesi tarzında da karşımıza çıkabilmektedir. Adına şiir yazılan şehirlerden biri de geçmişte yaklaşık dört asır Osmanlı hâkimiyeti altında bulunan Kahire'dir. Çalışmamızda XVIII. asırda yaşamış çağdaş iki şair olan Kayserili Remzî ve Kilisli Rifkî'nin Kahire ile ilgili yazmış oldukları şiirler, şekil ve muhteva açısından karşılaştırılacaktır.

ABSTRACT

The representatives of classical Turkish literature have written poems about the places, cities or towns in which they were born, which they happened to visit or in which they lived for a while. In the poems written mainly about cities, there is also information about the historical and natural beauties, the climate, the geography, the cultural sites, the level of education, the educational institutions, the famous personalities, the architectural structures, the lodges of the dervishes, the agricultural products and the social life of these cities. These poems also provide information about the negative characteristics of the cities. Most Ottoman city poems were usually written about the cities that served as the capital of the Ottoman state or where Ottoman princes were sent for education. The poets' divans also contain poems about various cities, towns, and territories that are now administered by other political entities but were once part of the Ottoman Empire. City poems, included under various verse forms and titles in the diwan or masnavi, are often written in the style of praise of cities, but may also appear in the style of city satire. Cairo, which was under Ottoman administration for about four centuries, is one of the cities for which poems were written. The present study aims to compare the poems about Cairo by Remzî from Kayseri and Rifkî from Kilis, two contemporary poets who lived in the 18th century, in terms of form and content.

Atıf/Citation: "İki Şair, Bir Şehir: Remzî ve Rifkî'nin Kahire Şiirleri", *Külliyyat, Osmanlı Araştırmaları Dergisi*, 17(Ağustos), 59-72.

Sorumlu yazar/Corresponding author: Halil BATUR, halilbaturr@gmail.com

GİRİŞ

Klasik Türk edebiyatı temsilcileri doğup büyüdükleri, hayatlarını sürdürdükleri, muhtelif vesilelerle ziyaret ettikleri, gezip gördükleri çeşitli yerleşim yerleri ve şehirleri, edebî eserlerinde konu olarak ele almışlardır. Söz konusu eserler, genellikle manzum olmakla beraber mensur olarak kaleme alınanlar da vardır. Müelliflerin yazdıkları bu eserler, divan edebiyatında yeni edebî türlerin ortaya çıkmasını sağlamıştır.

Klasik Türk edebiyatında herhangi bir şehrin ya da yerleşim yerinin konu olarak işlendiği edebî türe “bilâdiye” denmektedir. Halkın gezip dinlendiği mesire alanlarını anlatan manzumelere “mesâir”, genellikle bir şehrin esnaftan olan güzellerinin övüldüğü, onlara duyulan sevgi ve aşkı dile getiren eserlere “şehrengîz” denmektedir (Aksoyak, 2007: 37-38; Kutlar, 2004: 284; Tezcan, 2001: 162). Müstakil olarak sadece şehir ya da yerleşim yerlerinin konu olarak işlendiği yukarıda adları anılan eserlerin yanı sıra mesnevî, kaside, gazel ve diğer nazım şekilleri ile yazılmış manzumeler içerisinde de kimi şehirlerin söz konusu edildiği, hatta bu şiirlerde redif olarak söz konusu şehrin ya da yerleşim yerinin adının kullanıldığı manzumeler de kaleme alınmıştır.

Divan edebiyatında üzerine en çok şiir yazılan şehir, İstanbul olup şu ana dek İstanbul hakkında tespit edilen 59 şiir bulunmaktadır. Bir şehir olarak İstanbul ile ilgili müstakil olarak yazılan şiirlerin yanı sıra İstanbul’un muhtelif semtlerine dair şiirler de yazılmıştır. İstanbul’dan sonra en çok Edirne, Bursa, Bağdat ve Konya ile ilgili şiirler yazılmıştır. Yapılan bilimsel çalışmalarda şu ana dek 200 civarında şairin, toplam 116 şehir hakkında şiir yazdığı tespit edilmiştir (Arslan, 2018: 48).

Şehir şiirleri incelendiğinde genellikle bu şiirlerin methiye türünün kapsamı içerisinde olduğu görülmektedir. Bu tür şiirlerde söz konusu şehrin kültürel ve doğal güzellikleri, iklimi, mimari eserleri, sosyal hayatı, ahalisinin ahlakı ve alışkanlıkları gibi o şehir ile ilgili ayrıntılara yer verilir (Kaplan, 2020: 444; Yekbaş, 2015: 379). Klasik edebiyatta şehirler üzerine yazılan şiirlerin çoğunluğunun şehrin insanlarının, güzellerinin ya da mekânlarının övülmesi maksadıyla yazıldığı görülmektedir. Sayı itibarıyla daha az olmakla beraber bazı şairler; şehirleri eleştirmek, hicvetmek, kötülemek, şehirlere dair hoşlarına gitmeyen unsurları dile getirmek amacıyla da şiirler yazmışlardır. Şairler, şehirlere dair hicivleri genellikle gittikleri ya da yaşadıkları şehirleri beğenmeme, söz konusu şehrin ahalisini veya tabiatını sevmeme, o şehirde umduğunu bulamama gibi muhtelif sebeplerle kaleme almışlardır. Bu tür şiirler genellikle “hiciv, hezel, zem, tehzil...” gibi türler ile ilişkilendirilmiştir. Şehirleri hicveden şiirlere Türk edebiyatının yanı sıra Arap ve Fars edebiyatlarında da rastlanmaktadır (Kutlar, 2011: 2-3).

Şehir hicviyelerinde şairlerin, gittikleri şehirlerde umduklarını bulamadıkları, beğenmedikleri ve hoşlanmadıkları şehirleri genellikle isminden ya da halkının özelliklerinden hareketle hicvettikleri görülmektedir. Hakkında hicviye yazılan bazı yerleşim yerleri şunlardır: Sivrihisar, Manastır, İzmir, İzmit, Eflâk, Boğdan, Kırkağaç, Edirne, Bergama, Rum, Mısır, Darende, Hasan Abdal, Antep, Çorum, Aydın, Rusçuk, Mihaliç (Karacabey), Kepsud, Fırt (Susurluk) ve Bursa (Güven, 1997: 210-217).

Şairlerin şehirlere bahsederken kimi zaman mekân ya da belde adlarını tevriyeli bir biçimde kullandıkları göze çarpmaktadır (Kurnaz, 1997: 231). Şehirlerin övgü veya yergisinin yapıldığı şiirlerin yanı sıra bir şehrin

kaybedilmesi sebebiyle kaleme alınan şehir mersiyeleri de şehir şiiirlerinin bir türü olarak değerlendirilmiştir (Batislam, 2009: 485).

XVIII. asır şairlerinden Kayserili Remzî ve Kilisli Rıfkî de şehirler ile ilgili şiiir yazan şairler arasında yer almaktadırlar. Çalışmamızda öncelikle Kahire şehri ile ilgili bilgiler verilecektir. Sonrasında üzerinde duracağımız şairler tanıtılacak, çağdaş olan bu iki şairin Kahire hakkında yazdıkları manzumeleri biçim ve içerik bakımından karşılaştırılacaktır.

1. Kayserili Remzî ve Kilisli Rıfkî'nin Kahire Şiiirleri

1.1. Kahire Şehri

Kahire, günümüzde Mısır'ın başkenti olup Arap âleminin ve Afrika'nın en büyük şehirlerinden biridir. Şehrin büyük bir kısmı Nil Irmağı'nın doğu kıyısında, ırmağın Reşid ve Dimyat kollarına ayrıldığı noktanın altında bulunmaktadır. Şehir, 1300 yıldan uzun bir zamandır aynı adla anılmakta ve aynı alanda yer almaktadır. Hz. Ömer zamanında Mısır'ın fethedilmesiyle birlikte Kahire, Afrika'daki en büyük ve önemli İslam şehirlerinden biri olmuştur. Eyyubîlerin kurucusu Selahaddin Eyyubî (ö. 589/1193), Kahire ve Fustat'ı tek bir sur içine alarak Kahire'yi daha da büyük bir şehir hâline getirmiş ve geniş bir alanı kaplayan topraklarını buradan idare etmiştir.

Memlûk hükümdarı Baybars'ın tahta geçmesiyle Memlûklerin (650/1252) merkezi olan Kahire daha da genişledi ve yeni bir şekil kazandı. Şehirdeki en önemli mimari yapılar bu dönemde inşa edildi. 1340'larda beş yüz bine varan nüfusuyla Afrika, Avrupa ve Ortadoğu'nun en büyük şehri durumuna gelmenin yanı sıra Doğu ile Batı arasındaki ticarete kilit nokta olma özelliği kazandı. El-Ezher Üniversitesi, Kahire'nin aynı zamanda Müslüman âlemi için İslam bilimlerinin merkezi olmasını da sağladı.

Yavuz Sultan Selim döneminde Memlûkler ile Mercidabık'ta yapılan savaşı Osmanlılar kazandı ve Suriye Osmanlı idaresine geçti. Sonrasında Ridaniye'de Memlûk direnişi kırıldı, Osmanlı kuvvetleri Kahire'yi fethetti. 1517'de Mısır'da Osmanlı hâkimiyetinin kurulması ile beraber merkezi Kahire olan bir eyalet oluşturulmuş, Kahire'deki Osmanlı yönetimi bir şekilde 1914 yılına kadar sürmüştür.

Kahire üzerine yazılan şiiirlerini inceleyeceğimiz her iki şairin de yaşadığı XVIII. asrın sonunda Kahire'nin genel yapısı, geleneksel Arap şehirlerinin yapısına uygundur. Şehir, Ezher Külliyesi etrafında ekonomik faaliyetlerin esasını bir araya toplayan çarşıdan oluşan merkez ile yerleşime ayrılmış birtakım semtlerden oluşmaktaydı. Bu yüzyılda Kahire şehri, ticaret merkezinden itibaren dairesel olarak genişliyor; yoksul kesimlerin ikamet ettiği yerler, şehri daha çok kirleten iş yerleri ve tarım sahaları şehrin kenar mahallelerini oluşturuyordu. Ana faaliyet bölgesinin etrafında tüccar ve şeyh evlerinin bulunduğu rahat ve zengin bir yerleşim alanı yayılıyordu. Ekonomik seviyesi yüksek kesimin oturduğu avlulu evler, orta hâlli insanların yaşadığı evler ve şehrin kenarında havuz tipinde bir avluya bakan sıradan evler sıralanmıştı. Kahire, 250 yıl boyunca Mısır'ın gelişme ve refah dönemi olan 1730-1770 yıllarında doruk noktasına ulaşan bir şehircilik gelişmesi yaşamıştır. Bu yüzyılda Kahire, o güne dek tarihinde görülmemiş oranda geniş ve 300.000 civarında nüfusuyla oldukça kalabalık bir şehir hâline gelmiştir (Seyyid Fuad, 2001; Raymond, 2001).

Klasik Türk edebiyatında farklı yüzyıllarda farklı şairler gerek mensur gerekse manzum eserlerinde Mısır'ı, Kahire'yi eserlerinde konu olarak işlemişlerdir. XVI. asrın en önemli tarihçi ve devlet adamlarından olup tarihî ve edebî kıymeti haiz pek çok eser kaleme alan Gelibolulu Mustafa Âli'nin (1541-1600) *Hâlâtü'l-Kahire mine'l-âdâtî'z-zâhire* adlı eseri Mısır'a iki defa seyahat eden müellifin bu bölgeye ait hatıra ve gözlemlerini konu almıştır. Söz konusu eser, XVI. asrın sonlarında Mısır'da yaşanan gelişmeleri, şehrin sosyal ve siyasi durumunu ve Anadolu halkının Mısır'a ve halkına bakış açısını göstermesi bakımından önemlidir. Aynı zamanda iyi bir şair olan Gelibolulu Mustafa Âli'nin Kahire'yi divanında yer alan kimi şiirlerinde de kullandığı görülür:

Diyâr-ı Kâhire'nün kahrı cûy-ı Nîl gibi

Mükedder itdi zülâl-i hayâtı fevkal-had (Aksoyak, 2018: 577)

Türk edebiyatının en önemli gezi yazarı olarak kabul edilen XVII. asır seyyahlarından Evliya Çelebi'nin yaşamının son on yılını geçirdiği ve *Seyahatnâme*'sinin son düzeltmelerini yaptığı şehir, Kahire'dir. Çelebi, 1671 yılında Kahire'ye gitmiş ve ömrünün son yıllarını burada geçirmiştir. Ünlü seyyah Hicaz bölgesini ziyaret edip hac farzasını gerçekleştirdikten sonra Mısır'a geçmiş; burada iken bütün bölgeyi, Sudan ve Habeşistan'ı da dolaşmıştır. *Seyahatnâme*'nin son cildi birdenbire eksik bir şekilde sona ermektedir. Dolayısıyla Evliya Çelebi'nin son seyahat ettiği bölge Mısır ve Afrika'daki bazı bölgeler olmuştur (İlgürel, 1995; Tezcan, 2009: 286). Evliya Çelebi, eserinin onuncu ve son cildinde Mısır halkının sosyal hayatını, Mısır'ın coğrafi özelliklerini, şehirlerini, idari ve askerî yapısını, mimari eserlerini, esnafını ve ilginç taraflarını ve bir bütün olarak Mısır ülkesini anlatmaktadır (Kahraman, 2011).

Klasik edebiyatta Mısır şehri, şairlerin çeşitli teşbih, tevriye ve telmihler vesilesi ile kullandıkları şehir isimlerinin başında gelmektedir. Kur'an-ı Kerim'de "ahsenü'l-kasas" olarak tavsif edilen Yusuf suresinde anlatılan Yusuf ile Züleyha'nın maceraları Mısır'da geçmektedir. Mısır'ı anlatan kaynaklarda ve ansiklopedik eserlerde Nil nehrine özel bir yer ayrılarak nehir hakkında pek çok bilgi verilir.

Edebî metinlerde Nil nehri, genellikle âşğın gözyaşlarıyla benzerlik münasebetiyle kullanılır. Şairler, şiirlerinde Nil nehrinden bahsederken Hz. Musa ve Hz. Yusuf'un kıssalarına telmih yoluyla çokça yer verirler. Ayrıca şiirlerde Mısır'dan sosyal hayatın bir parçası olarak Nil nehri ve kıyılarının gezinti ve seyir yeri olması yönüyle de bahsedilir. Nil nehri, Mısır'ın hayat kaynağıdır. Yine Hz. Yusuf'un güzelliği hatırlatılarak sevgilinin yüzü Mısır'a, kendisi de sultana benzetilir. Ülke, Mısır'da bolca yetiştirilen şeker kamışı yönü ile de mevzu edilir. Mısır'da imal edilen kılıçlar da eskiden beri oldukça kıymetli kabul edilirdi. Ayrıca Mısır sözcüğünün "ülke, memleket" anlamıyla da çoğu zaman tevriyeli olarak kullanıldığı da görülmektedir (Pala, 1995: 327).

1.2. Kayserili Remzî ve Kilisli Rifkî

Kayserili Remzî: Tezkirelerde ve biyografik kaynaklarda Kayserili Remzî ile ilgili herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Şaire ait *Fehmînâme* adlı eseri, "*Bir Hayriyye Naziresi: Fehmînâme*" adıyla neşreden Enes Yıldız, şairin söz konusu eserindeki bilgilerden ve mesnevinin sonunda 1128/1716 olarak kaydedilen eserin telif tarihinden hareketle şairi, XVIII. yüzyıl şairleri arasında göstermiştir. Dolayısıyla şaire dair tek bilgi kaynağımız elimizdeki bu eserdir.

Fehmînâme'de Kayserili olduğunu açıkça ifade eden şairin eserini adına kaleme aldığı Fehîm Çelebi adında bir oğlu vardır. Kadirî tarikatına mensup olan Remzî, memleketi Kayseri ve üzerinde duracağımız Kahire şiirleri dışında İstanbul'a dair de bir manzume kaleme almıştır. Şairin elimizde bulunan eseri incelendiğinde iyi bir öğrenim gördüğü anlaşılmaktadır. *Fehmînâme*'deki ayet ve hadis iktibasları, şairin kullandığı şiir dili ve üslubu, İslam dini ile ilgili öğüt ve tavsiyeleri, âlimler ve eserleriyle ilgili ifadeleri onun iyi bir eğitim aldığı, dahası eğitime fevkalade önem verdiğinin göstergeleridir. Eserinin birçok yerinde cehaletin çirkinliğinden ve ilim tahsil etmenin ehemmiyetle vurgulanmasından hareketle Remzî'nin "hocalık" sıfatına sahip olduğu düşünülebilir.

Remzî'nin şu ana kadar tespit edilebilen tek eseri olan *Fehmînâme*, nasihatname türünde kaleme alınan bir mesnevidir. Eserin tek nüshası Medine Ârif Hikmet Kütüphanesi Türkçe Yazmalar bölümü 237/811 arşiv numarasıyla kayıtlı olup 45 varaktan oluşmaktadır (Yıldız, 2021: 15-26). Üzerinde duracağımız Kahire şiiri, mesnevinin 596-614. beyitleri arasında yer almaktadır.

Kilisli Rıfkî: XVIII. asır şairlerinden olan Rıfkî, Kilis'te doğmuş, küçük yaşında ailesiyle birlikte Adana'ya göç edip burada ilim tahsil etmiştir. Biyografik kaynaklarda Rıfkî, çirkin görünüşlü, kara yağız, köse, tuhaf yüzlü; çok zeki, hafızası güçlü, âlim, faziletli ve oldukça öfkeli olduğundan fitraten hicve meyilli biri olarak tavsif edilmiştir. Beş cüz miktarı bir divanının olduğu ve talik hattına vâkıf bir zat olduğu için sürekli eser yazmakla meşgul olduğundan bahsedilir (İpekten vd., 1988: 385; Gülhan, 2018: 87; Yıldız, 2021: 2150; Batur, 2022: 152).

Rıfkî'nin şiirlerinde yer alan bilgilerden hareketle ilim tahsili yapan, hasretini çektiği; İbrahim Halil adında bir oğlu olduğu anlaşılmaktadır (Gülhan, 2018: 87). Kaynaklarda Kilisli Rıfkî'nin güzel söz söylemede ve bilhassa rubai yazmada kabiliyetli olduğu vurgulanmıştır. Adanalı Sürurî'nin Rıfkî'nin vefatı münasebetiyle kaleme aldığı tarih manzumesine göre Rıfkî, 1197/1782-83 yılında Adana'da vefat etmiştir (Güzeller, 2007: 175).

Kilisli Rıfkî'nin bir divanı olup eserin tek nüshası Balıkesir Mutasarrıf Ömer Âli Bey Yazma Eser Kütüphanesinde 394 arşiv numarasında kayıtlı olan şiir mecmuasının 84b-110b varakları arasında bulunmaktadır. Söz konusu mecmuada şaire ait olduğu tespit edilen 8 kaside, 20 tarih manzumesi, 3 murabba, 1 muhammes, 1 müseddes, 7'si Farsça olmak üzere 81 gazel ve 2 de mesnevi mevcuttur (Gülhan, 2018: 91).

Kilisli Rıfkî, Anadolu'nun muhtelif yerlerini ve Mısır'ı gezdikten sonra tekrar Adana'ya dönmüştür. Nitekim Rıfkî, bu çalışmada üzerinde duracağımız Kahire şehrini anlattığı şiirinin yanı sıra yaşadığı ya da seyahat ettiği birçok yerleşim yerine dair şiirler de kaleme almıştır. Konya, Kesdel, Kızıldağ, Tekfur ve İstanbul, şairin çeşitli vesilelerle hakkında şiir yazdığı yerleşim yerleridir. Şairin ayrıca Mısır, Irak, Bağdat, Adana, Tarsus gibi yerleşim yerlerini de şiirlerinde andığı görülmektedir. Şairin şiirlerinde yer verdiği bu mekân ya da şehir adlarından hareketle pek çok yeri gezip gördüğü ve bu mekânlar ile ilgili intibalarını ifade ettiği görülmektedir (Gülhan, 2018: 88; Yıldız, 2021: 2151). Kilisli Rıfkî'nin Kahire hakkındaki şiiri söz konusu mecmuanın 85b-86a varaklarında bulunmaktadır.

1.3. Kayserili Remzî ve Kilisli Rıfkî'nin Kahire Üzerine Yazdıkları Şiirler ve Şiirlerin Karşılaştırılması

1.3.1. Şekil Özellikleri

Kayserili Remzî'nin Kahire'ye dair "şehir methiyesi" türünde kaleme aldığı şiiri, *Fehmînâme* adlı mesnevi nazım şekliyle telif ettiği eserinin 16a-17b varakları arasında ve 596-614. beyitleri arasında yer almaktadır. Dolayısıyla söz konusu şiir de eserin tamamında olduğu gibi mesnevi nazım şekli ile kaleme alınmıştır. Şair, "Fî Medhi'l-Kâhire" başlığı altında Kahire'yi methedeceğini vurgulayarak manzumesine başlamış ve daha sonra "Tavsiyyet-i fi'l-Konstantiniyye" serlevhası ile İstanbul şehri ile ilgili olan şiirine geçmiştir. *Fehmînâme*'de aruzun kısa kalıplarından remel bahrinin "fe'ilâtün / fe'ilâtün / fe'ilün" kalıbı kullanılmış olup Kahire Methiyesi, toplamda 19 beyitten oluşmaktadır. Şair, bu bölümde mahlasını kullanmamıştır. Manzume, mesnevi nazım şekli ile yazıldığı için muhtelif kafiye türlerine rastlamak mümkündür. Aşağıda kafiye türlerine örnekler verilmiştir:

Mücerred kafiye:

Ne kadar var ise aksam-ı hüner

Bulunur şimdi Mısır'da dirler

Anda var şeyh-i hadîs-i ekmele

Olmuş ol fende 'azîz ü efdal

Mürdef kafiye:

Mevlid ü menşe-i aşhâb-ı rüsûh

Terbiyet-hâne-i eşnâf-ı şüyûh

Sıyyemâ 'ilm-i hadîs ü tefsîr

O şehirde olunur hep tenkîr

Kilisli Rıfkî'nin Kahire'ye dair "şehir hicviyesi" türündeki şiiri ise 12 beyitlik bir kasidedir. İçinde bulunduğu mecmuanın 85b-86a varakları arasında yer almaktadır. Şair, söz konusu manzume için herhangi bir başlık kullanmamış olup şiirin son beyti olan 12. beytinde "Rıfkî" mahlasını kullanmıştır. Kasidede aruzun remel bahrinin "fe'ilâtün / fe'ilâtün / fe'ilâtün / fe'ilün" kalıbı kullanılmıştır. Kafiye türü ise mücerred kafiye türüdür.

Tablo 1: Şiirlerin Şekil Özelliklerinin Karşılaştırılması

Şekil Özellikleri	Remzî	Rıfkî
Nazım Şekli	Mesnevi	Kaside

Beyit Sayısı	19	12
Aruz Vezni	fe'ilâtün/fe'ilâtün/fe'ilün	fe'ilâtün/fe'ilâtün/fe'ilâtün/fe'ilün
Kafiye	-	Kafiye-i mücerred
Redif	-	-dür
Başlık	Fî Medhi'l-Kâhire	-

1.3.2. Muhteva Özellikleri

Kayserili Remzî Efendi'nin "şehir methiyesi" türünde telif ettiği "Kahire Methiyesi" adlı manzumesi *Fehmînâme*'nin içerisinde yer almaktadır. Eser, şairin manzum bir nasihatnâme mesnevisi olup bu eserin değerini arttıran bir özelliği de Türk edebiyatı nasihatnâme geleneğinde çok önemli bir yere sahip olan *Hayriyye-i Nâbî*'nin bir naziresi olmasıdır. Urfalı Nâbî, *Hayriyye* adlı eserini yedi yaşındaki oğlu Ebu'l-Hayr Mehmet Çelebi için yazdığı gibi Kayserili Remzî de *Fehmînâme*'yi oğlu Fehîm Çelebi'ye ve onun şahsında tüm çocuklara ve gençlere nasihat etmek maksadıyla yazmıştır. Dolayısıyla tıpkı *Hayriyye* gibi *Fehmînâme* de didaktik nitelikli bir eserdir. Eserde baştan sona kadar Kahire şehrinin övüldüğü görülmektedir. Remzî'nin şehrin daha çok ilim, maneviyat, eğitim gibi özelliklerinden bahsettiği, maddi ve somut ifadeler gibi ayırıcı gerçek durum ve varlıklardan söz etmediği görülmektedir. *Fehmînâme*'nin başka herhangi bir yerinde Mısır ya da Kahire'ye dair bir bilgi veya işaret bulunmamaktadır. Şairin kullandığı bu üslup, gerçek anlamda Kahire'ye gidip şehri gezmediği, şehir ile ilgili kitaplarda okuduklarından ya da çevresinden duyduklarından hareketle manzumesini yazdığı ihtimalini akla getirmektedir. Nitekim aşağıdaki beyitte Remzî'nin "Ne kadar hüner ve sanat türü varsa şimdi Mısır'da bulunur, derler." anlamındaki ifadeleri kullanması, Mısır'a dair bilgileri, bizzat gezip görerek edinmediği, bu bilgileri kulaktan, etrafından duyma ihtimalini güçlendirmektedir:

Ne kadar var ise aqsâm-ı hüner

Bulunur şimdi Mısır'da dirler

Klasik edebiyatta şehir methiyeleri türünde kaleme alınan manzumeler incelendiğinde genellikle şehrin doğal ve tarihî güzellikleri, mimari yapıları, havası, suyu, iklimi, ahalisi vurgulanarak tanıtılıp methedildiği görülmektedir. Ancak Remzî, belki de âlim bir kişi olup ilme verdiği ziyade hürmet ve ehemmiyetten olacak ki manzumesinin genelinde şehrin ilim yuvası, âlimlerinin çokluğu ve manevi faziletleri üzerinde durmuştur. Şair 1-13. beyitlerde Kahire'yi ilim ve âlimleri ile övmekte, 14-19. beyitlerde oğlu Fehîm Çelebi'ye ve dolayısıyla çocuklara ve gençlere şunları anlatmaktadır:

Ey edep burcunun ışık saçan ay'ı ve babasının gönlünün ve gözünün nuru olan oğlum! Kahire, kendisi ile iftihar edilecek ilim ve kitap ile dolu bir şehir olduğu için mutlaka oraya git. Kahire, ilimde derinleşen zatların, din büyüklerinin vatanı olmuş bir şehirdir. Hünere, sanata dair her ne var ise Mısır'da mevcut olduğu söylenir. İlim ve fenler hususundaki en son ve önemli çalışma ve gelişmeler orada olmaktadır. Bu ilimlerden bilhassa hadis ve

tefsir ilmi konusunda şehrin bir öncülüğü ve derinliği vardır. Hazinenin bulunduğu mekâna bir kapıdan girildiği gibi talebeyi de ilim hazinesine ulaştıran kapı da kitaptır. Zira kendisi ile övünülecek kitaplar ve nadir eserleri Kahire'de bulabilirsin.

Kahire'de özellikle hadis ilminde yetkin olan kişileri bulup bu ilimde sen de kendini geliştirebilirsin. Bu şehirde ilim ve şeref mertebelerini kat edip geçmiş asırlarda yaşamış âlimlerin ilim ve irfanlarını keşfedebilirsin. Dünyada ne kadar kemal ehli var ise bu şehirde ilim tahsil ederek olgunluğa erişmişlerdir. Ey oğulcuğum, babasının canı, sen de kendini yetiştirmek için kendine bir yer bul.

Her ne kadar Kahire ilim, irfan ve kitap yuvası olsa da şükürler olsun ki bizim şehrimiz olan Kayseri'de de ilim tahsil etmek için mekânlar ve ilimden anlayan insanlar mevcuttur. Dolayısıyla gurbetin ızdırabını çekmeye ihtiyaç, cefasını da çekmeye takat yoktur. Zira hüner, sanat ve ilmin meyvelerinden yemek için kişiye vatanından daha iyi bir yer olamaz. Eğer sen de kendini geliştirmek istiyorsan kendi şehrinde sebat etmelisin. Taş bile yerinden kımıldamayınca onun yerinde bir şey bitmez. Ey oğlum, bil ki vatan sevgisi imandandır. O yüzden sen de yaşayacağın yer ve mesken olarak doğduğun yeri tercih et.

Kilisli Rifkî, Remzî'nin aksine şiiri için herhangi bir başlık kullanmamıştır. Dolayısıyla doğrudan şiirin yazılış amacı belirtilmemiştir. Ancak kaside okunduğunda bunun bir "şehir hicviyesi" olduğu anlaşılmaktadır. Şairin ifadeleri dikkatle incelendiğinde bizzat Kahire'yi, Mısır ülkesini ziyaret ettiği kesin olarak anlaşılmaktadır. Zira şair; mısralarında tasvirî anlatım şekli ile oldukça canlı ve gerçekçi bir şehir portresi çizmekte, okuyucuya şehirde olduğu izlenimini uyandırmaktadır. Baştan sona kadar 12 beyit boyunca şair, Kahire'yi muhtelif ifadelerle kötülemektedir. Şairin şehrin ahlaksızlığından, her türlü fenalığın serbestçe ve alenen işlenmesinden, sokaklarının kirliliğinden bahsederek insanlara kesinlikle bu şehre uğramamaları konusunda şiddetli tavsiyelerde bulunduğu görülmektedir. Şair, kasidesinde özetle şunları ifade etmektedir:

Hiç şüphesiz kim Mısır'a meyledip oraya gidiyorsa onun akli ve izanı yoktur. Nesi var ki Kahire'nin... Bu şehir, kahredici günahların işlendiği bir yerden ibarettir. Şair burada "Kâhire" kelimesini hem kahredici hem de şehir anlamında tevriyeli bir biçimde kullanmıştır. Takva ehline bu şehirde nadiren rastlarsın, o yüzden bu şehir günahlar şehri olarak tanımlanmaya müstahaktır. Her ne kadar çarşı pazarı, geçim durumu ve zenginlik itibarıyla müreffeh ise de ne fayda olacak ki zarar içinde zarar olan bir şehirdir. Temiz, haramı helali bilen bir semti, bırakın Kahire'de, Mısır'ın tamamında arasan bulamazsın. Cümle ülke, baştan başa âdeti rezilliklerin yuvasıdır.

İnsanlar burada ne abdeste ne de taharete önem verirler. Şehir, namazdan ve oruçtan uzak, hırsızlık yapan insanlar ile doludur. Açık saçıklığı bunlar âdeti mübah görürler. Ne erkeklerinde iffet var ne de kadınlarında tesettür. Kadınlarına baksan yüzlerine güya peçe çekerler ancak gerdanları açıktır. Herhangi bir meclise girseler gerdanları gümüş kâse gibi parlar.

Arkadaş, sen kendini helak edip bu hastalık dolu şehre girme. Zira açık bir şekilde çok tehlikeli bir şehirdir, adı üstünde "Kâhire"dir yani kahreden bir şehirdir. Şairin burada da Kahire'yi tevriyeli bir biçimde kullandığı görülmektedir.

Yolları mezbelelik, pis ve fena kokularla doludur. Kirli bir belde olup âdeta cehennemın ikizi denmeye layık, çirkin ve sıkıntılı bir şehirdir. Buradaki bunca âmâ insanı görüp de şehrin nasıl bir yer olduğunu idrak et. Zira burada göz iltihabı hastalığı oldukça yaygındır.

Şehir ahali, çok kötü kimseler sınıfına dâhil olup zina yapan alçak insanlardır. Çünkü bunların nesebi, aslı Firavun'a dayanır, kâfir bir soydur.

Son beyitte kendisine seslenen şair sır ehli, gizliliklere vâkıf olanların ne ararlarsa bulduklarını ancak kendi sözünün açık olduğunu, şehri olduğu gibi tasvir ettiğini ifade eder.

2. Metinler

2.1. Kayserili Remzî'nin Kahire Methiyesi

Fî Medhi'l-Kâhire

fe'ilâtün / fe'ilâtün / fei'lün

Ey meh-i nûr-dih-i burc-ı edeb

Rüşenâ-bâş-ı dil ü dîde-i eb

Qâhire fâhiredür eyle 'ubûr

Oldı 'ilmle vü kitâb ile buhûr

Mevlid ü menşe-i aşhâb-ı rüsûh

Terbiyet-hâne-i eşnâf u şüyûh

Ne kadar var ise aqsâm-ı hüner

Bulunur şimdi Mışırda dirler

Her 'ulûma o şehirdür mi' yâr

Virilür anda fûnûna miqdâr

Siyemâ 'ilm-i hadîş ü tefsîr

O şehirde olunur hep tenkîr

Anda vardır nüsaḥ-ı nâdireler
Anda mevcûd kütüb-i fâhireler

Ṭalibi 'âlim iden oldu kitâb
Gence nâ'îl olunur mı bî-bâb

Anda var şeyḥ-i ḥadîs-i ekmel
Olmuş ol fende 'azîz ü efḍal

Ġavrına vâşıl olursun anda
Dirseñ ol dem ki bilürdüm ben de

Andadur mertebe-i 'ilm ü şeref
Feth olur anda tılsımât-ı selef

Ne kadar var ise aşḥâb-ı kemâl
Anda mekş ile bulur istikmâl

Lîk pendüm saña ey cân-ı peder
Beñle yirüñi şaḡın olma be-der

Ḥamdulillâh şehrimüz dâr-ı 'ulûm
Bulunur bunda hep erbâb-ı fuhûm

Kürbet-i ğurbete ḥâcet yokdur
Hem cefâsına da tākāt yokdur

Olmaġa mîve-ḥor-ı bâġ-ı hüner
Olmaya cây-ı vaṭandan bihter

Kendi şehrüñde olasın şâbit
Tâ ola sende ma'ârif nâbit

Olıcağ seng yirinden gerdān
Münbit olmağa olımağ şāyān

Bil ki ĩmāndan imiř ħubb-ı vařan
Maskař-ı re'süni eyle mesken (Yıldız, 2021: 185-187).

2.2. Kilisli Rıfkı'nın Kahire Hicviyesi

fe'ılātün fe'ılātün fe'ılātün fe'ılün

Meyl ider Mıřr'a o kim bī-dil ü bī-bāřradur
Nesi var meyl idecek mefsaķa-i Ķāhire'dür

Aña dāru'l-feřeķa ķavli muřaddağ ħaķķā
Ehl-i taķvā arasañ anda ķatı nādiredür

Gerçi sükkānı ma'ışetde müreffeh ammā
Neylesün līk çe sūd aķter ten-i ħāsiredür

Nefs-i Mıřrī'de hele semt-i vera' itme řama'
Vādī-i veyle hemān cümlesi bir dā'iredür

Ne mürā'āt-ı vuzū' var ve ne istibrāsı
Çoğunuñ řavm u řalāt u 'ameli nāsiredür

Keř-i 'avret dir iseñ anlara gūyā ki mübāh
Ne ricālinde ta' affuf ne nisā sātiredür

Zenleri rūyına burķa' -keř u gerden 'uryān
Bezm-i manzarda gümüş kāse gibi nāyidedür

İtme bu dâr-ı pür-emrâzda zâtuñ ihlāk
Nâmı çün Qāhire'dür mehleke-i bāhiredür

Rehleri mezbele-veş necisle bed-rāyiḥa pür
Külḥanuñ tev'emidür belde-i nâ-ṭāhiredür

Bunca a' māyı görüp ḥāl-i havāsın derk it
Āfet-i hevl-i remed dāhiye-i ḡādiredür

Ehli bed-zümre-i eṣrār u zinā-kār-ı le'îm
Aşlı Fir'avn'a varur silsile-i kāfiredür

Ehl-i bâṭın ne arar var ise de ey Rıfkî
Bize andan ne zarar çün sözümüz zāhiredür (Rıfkî, 85b-86a)

SONUÇ

İslamî Türk edebiyatı sahasında gelişen şiir türlerinden biri de şehir şiirleridir. Şehirler hakkında yazılan şiirler, genellikle methiye türünde olmakla birlikte hicviye ve bazen de mersiye türünde yazılanlar olmuştur. Şairler gezip gördükleri, gitmeyi istedikleri ya da sevdikleri şehirler ile ilgili şiirler kaleme almışlar, bu şehirlere dair olumlu veya olumsuz intibalarını nazmen aktarmışlardır. Mısır ve başkenti Kahire ile Nil nehri, çeşitli telmih, tevriye ve teşbihlerle Türk edebiyatında gerek manzum gerekse mensur eserlerde kullanılmıştır.

XVIII. yüzyılda yaşamış ve birbirinin çağdaşı olan Kayserili Remzî ve Kilisli Rıfkî'nin Kahire'yi konu aldıkları birer manzumeleri vardır. Remzî'nin şiiri *Fehmînâme* adlı mesnevisinin içerisinde yer alıp mesnevi nazım şekli ile yazılmışken Rıfkî'nin şiiri kaside nazım şekli ile yazılmış olup divanının içerisinde yer almaktadır.

Aynı asırda yaşamış olmalarına rağmen iki şairin aynı şehre bakış açılarının tamamen zıt yönde olması oldukça ilginç ve dikkat çekicidir. Remzî, "şehir methiyesi" türünde, Rıfkî ise "şehir hicviyesi" türünde şiirlerini yazmışlardır. Remzî, Kahire'nin daha çok eğitim, bilim ve kültürdeki gelişmişliğine vurgu yapmış, daha soyut ifadeler ile şehri methetmiştir. Remzî'nin kullandığı ifadelerden hareketle şairin Kahire'yi oldukça sevdiği, özellikle şehrin dinî ilimlerdeki üstünlüğü ve eğitim-öğretim konusundaki gelişmişliğini vurguladığı görülmektedir. Rıfkî ise şehrin ahlaksızlığı, kirliliği ve maneviyattan uzaklığına dikkat çekerek şehri hicvetmiş; kimsenin oraya gitmemesi gerektiğini daha canlı ve gerçekçi bir üslupla ifade etmiştir.

Remzî, şiiri için bir başlık kullanmış ancak Rıfkî kasidesi için herhangi bir başlık kullanmayı tercih etmemiştir. Remzî'nin şiirinde kullandığı dil Rıfkî'nin diline göre daha sade ve anlaşılırdır.

KAYNAKÇA

- Aksoyak, İ. H. Hakkı (2007). "Fezullah Efendi'nin Mesâiri ile Lutfi'nin Ferdî'nin Bilâdiyesine Zeyli". *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi Özel Sayı*, 37-51.
- Aksoyak, İ. Hakkı (2018). *Gelibolulu Mustafa Âlî, Divanlar*, <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/58695,gelibolulu-mustafa-ali-divanipdf.pdf?0> (Erişim tarihi: 08.06.2022).
- Arslan, Mehmet (2018). "Divan Edebiyatında Şehirler Üzerine Yazılan Şiirler ve Bunlar Arasında Amasya Şiirleri". *Uluslararası Amasya Şairleri Bilim Şöleni 04-06 Ekim 2018 Amasya Bildiriler Kitabı*. M. F. Köksal, S. Murat, M. İlhan (ed.), Ankara: KIBATEK Yayınları.
- Batıslam, H. Dilek (2009). "Şehir Şiirleri ve Şeyhülislâm Yahyâ'nın Edirne Gazelleri". *Atatürk Üniversitesi TAED*, 39, 483-498.
- Batur, Halil (2022). "Kilisli Rifkî'nin Tarih Manzumeleri". *Korkut Ata Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 7, 150-165.
- Eymen, Fuâd Seyyid (2001), "Kahire", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/kahire#1-kurulusu-ve-osmanli-oncesi> (07.06.2022).
- Gülhan, Abdülkerim (2018). "Rıfkî ve İstanbul Şehrengizleri". *Journal of Turkish Language and Literature*, 4(1), 86-100.
- Güzeller, Özlem (2007). *Sürurî Divanı'ndaki Manzum Tarihler* (sayfa 250-322). Yüksek Lisans Tezi, Dumlupınar Üniversitesi, Kütahya.
- İlgürel, Mücteba (1995) "Evliya Çelebi", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/evliya-celebi> (08.06.2022).
- İpekten, H.; İsen, M.; Toparlı, R.; Okçu, N.; Karabey T. (1988). *Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Kahraman, Seyit Ali (2011). *Evliya Çelebi Seyahatnamesi (Günümüz Türkçesiyle)*. 10. Kitap. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Kaplan, Hasan (2020). "Bir İstanbul methiyesi: İzzet'in Bilâdiyesi". *Çukurova Üniversitesi Türkojoloji Araştırmaları Dergisi*, 5 (2), 442-487.
- Kurnaz, Cemal (1997). "Arayıcızâde Hüseyin Ferdî ve Derviş Ömer Efendi'nin Bilâdiyeleri". *Divan Edebiyatı Yazıları*. Ankara: Akçağ Yayınları, 230-252.
- Kutlar, F. Sabiha (2011). "Klasik Türk Şiirinde Şehir Hicivleri ve Arpaemîni-zâde Mustafa Samî'nin Edirne Kasîdesi". *Turkish Studies*, 6/2, 1-16.
- Pala, İskender (1995). *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*. Akçağ, Ankara.
- Raymond, André (2001), "Kahire", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/kahire#2-osmanli-donemi> (07.06.2022).

Rıfkî. "Mecmua-i Eşâr, Rifkî Divanı" Mutasarrıf Ömer Âlî Bey Yazma Eser Kütüphanesi, no. 394,84b-110b.

Taştan, Yahya Kemal (2011), "Evliya Çelebi' de Mısır: 16. ve 17. Yüzyıllarda Meşrutiyet ve Muhalefet". *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi / Journal of Turkish World Studies*, XI/2 (Kış), s.13-68.

Tezcan, Nuran (2001). "Güzele Bir Şehrengizden Bakış", *Türkoloji Dergisi*, cilt: XIV, s. 163-194.

Tezcan, Nuran, (2009). *Çağının Sıradışı Yazarı ve Eseri: Evliyâ Çelebi ve Seyahatnâme*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Yekbaş, Hakan (2015). "Malatyalı Necâtî ve Şehir Methiyeleri". *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, (15), 377–401.

Yıldız, Enes (2021). "Kilisli Rifkî'nin Kesdel, Tekfur ve Kızıldağ Methiyeleri". *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 20(4), 2144-2164.

Yıldız, Enes (2021). *Bir Hayriyye Naziresi: Fehmînâme*. İstanbul: DBY Yayınevi.